



انجمن علمی فقه‌بزرای تطبیقی ایران



فصلنامه فقه‌بزرای تطبیقی

Volume 1, Issue 5, 2022

A Comparative Study of the Requirements of Provincial Differential Proceedings against Organized Crimes in Jurisprudence, Criminal Law of Iran and America

Moslem Tavakoli¹, Hamidreza Mirzajani^{*2}, Majid Shayganfard³

1. PhD Student of Criminal Law and Criminology, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran. (Corresponding Author)

3. Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 213-223

Corresponding Author's Info

ORCID: 0000-0003-1813-4472

TELL: +989151107444

Email: HR.Mirzajani@iau.ac.ir

Article history:

Received: 02 Sep 2021

Revised: 08 Nov 2021

Accepted: 19 Dec 2021

Published online: 20 Feb 2022

Keywords:

Criminal Phenomenon, Organized Crime, Fair Trial, Differential Approach, Criminal Policy.

ABSTRACT

The formation and expansion of organized crime in recent decades, which is affected by the development of industry, technology and communication technology, has brought new issues to the criminal justice systems and criminal policy. One of the most important measures in order to rationally fight against organized crimes is to adopt a differential criminal policy based on granting authority to the provinces of a country and taking into account specific regional and geographical factors. The purpose of this article is to compare the requirements of provincial differential criminal policy against organized crimes, in jurisprudence, criminal law of Iran and America. This article is a descriptive-analytical study and a library the state structure of this country, provincial differential proceedings against organized crimes are possible, but in Iranian criminal law, provincial differential proceedings against organized crimes have not been considered by the legislator. Although traces of differential proceedings can be observed in some organized crimes such as crimes against national security, such an approach line with the regionalization and provincialization of criminal proceedings for organized crimes. One of the most important requirements of provincial differential proceedings against organized crimes in Iran's criminal law is the creation of specialized provincial courts, which is not possible in the framework of the current legal structure. Accepting differential proceedings in organized crimes on a provincial basis can be effective in dealing with these crimes. At the same time, it is more harmonious and consistent with judicial justice.



This is an open access article under the CC BY license.

© 2022 The Authors.

How to Cite This Article: Tavakoli, M; Mirzajani, H & Shayganfard, M (2022). "A Comparative Study of the Requirements of Provincial Differential Proceedings against Organized Crimes, in Jurisprudence, Criminal Law of Iran and America". *Journal of Comparative Criminal Jurisprudence*, 1(5): 213-223.



انجمن علمی فقه‌پژای تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌پژای تطبیقی

www.jccj.ir



فصلنامه فقه‌پژای تطبیقی

دوره اول، شماره پنجم، اسفند ۱۴۰۰

بررسی تطبیقی بایسته‌های دادرسی افتراقی استانی در قبال جرایم سازمان‌یافته در فقه، حقوق کیفری ایران و آمریکا

مسلم توکلی^۱، حمیدرضا میرزاجانی^{۲*}، مجید شایگان‌فرد^۳

۱. دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

۲. استادیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران. (نویسنده مسؤول)

۳. استادیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

چکیده

شکل‌گیری و گسترش جرایم سازمان‌یافته در دهه‌های اخیر که متأثر از پیشرفت صنعت، تکنولوژی و فناوری ارتباطات می‌باشد، مسائل جدیدی را پیش روی نظام‌های عدالت کیفری و سیاست جنایی قرار داده است. یکی از مهم‌ترین تدابیر به‌منظور مبارزه منطقی با جرایم سازمان‌یافته، اتخاذ سیاست جنایی افتراقی مبتنی بر اعطای اختیار به استان‌های یک کشور و با در نظر گرفتن مؤلفه‌های خاص منطقه‌ای و جغرافیایی است. هدف مقاله حاضر بررسی تطبیقی بایسته‌های سیاست جنایی افتراقی استانی در قبال جرایم سازمان‌یافته، در فقه و حقوق کیفری ایران و آمریکا است. این مقاله مطالعه توصیفی - تحلیلی است و از روش کتابخانه‌ای برای بررسی موضوع مورد اشاره استفاده شده است. در حقوق کیفری آمریکا برحسب ساختار ایالتی این کشور، دادرسی افتراقی استانی در قبال جرایم سازمان‌یافته امکان‌پذیر است، اما در حقوق کیفری ایران، دادرسی افتراقی استانی در قبال جرایم سازمان‌یافته مورد توجه قانون‌گذار نبوده است، هرچند می‌توان رگه‌هایی از دادرسی افتراقی در برخی جرایم سازمان‌یافته، مانند جرایم علیه امنیت ملی مشاهده کرد، اما چنین رویکردی در راستای منطقه‌ای و استانی‌شدن دادرسی کیفری جرایم سازمان‌یافته قابل تحلیل نیست. از مهم‌ترین الزامات دادرسی افتراقی استانی در قبال جرایم سازمان‌یافته در حقوق کیفری ایران ایجاد دادگاه‌های تخصصی استانی است که در چهارچوب ساختار حقوقی کنونی امکان‌پذیر نیست. پذیرش دادرسی افتراقی در جرایم سازمان‌یافته به‌صورت استانی می‌تواند در مقابله با این جرایم تأثیرگذار باشد، ضمن این‌که هماهنگ‌تر و همسوتر با عدالت قضایی باشد.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۲۱۳-۲۲۳

اطلاعات نویسنده مسؤول

کد ارکید: ۴۴۷۲-۱۸۱۳-۰۰۳-۰۰۰-۰۰۰۰

تلفن: ۰۹۸۹۱۵۱۱۰۷۴۴۴+

ایمیل: HR.Mirzajani@iau.ac.ir

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۱۱

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۰/۰۸/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۲۸

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۱۲/۰۱

واژگان کلیدی:

پدیده مجرمانه، جرم سازمان‌یافته،

دادرسی منصفانه، رویکرد افتراقی،

سیاست جنایی.

خوانندگان این مجله، اجازه توزیع، ترکیب مجدد، تغییر جزئی و کار روی حاضر به صورت غیرتجاری را دارند.



© تمامی حقوق انتشار این مقاله، متعلق به نویسنده می‌باشد.

مقدمه

بزهکاری به‌عنوان پدیده نابهنجار ضد اجتماعی در جامعه انسانی، همیشه وجود داشته و مبارزه با آن نیز از دغدغه‌های مهم دولت‌ها بوده و هست. آشکال جرم با پیشرفت فناوری و تحوّل جوامع، متحول گردیده است^۱ و از گونه بسیط و عادی، به پیچیده، تغییر شکل داده است و بزهکاری‌های خطرناک در حوزه داخلی و بین‌المللی، بیشتر به‌صورت سازمان‌یافته واقع می‌شود. امروزه جرایم سازمان‌یافته بدون استثنا همه دولت‌ها را درگیر خود کرده و از بزرگ‌ترین تهدیدها در حوزه اقتصادی، اجتماعی و ... به‌شمار می‌رود. در تعریف اینترپل (پلیس بین‌الملل)، جرم سازمان‌یافته مربوط به گروهی است که دارای ساختاری یکپارچه و متحد است و هدف اساسی آن، به‌دست‌آوردن پول از طریق فعالیت غیرقانونی است و غالباً با ایجاد ترس و فساد، ادامه حیات می‌دهد. وجه تمایزی که جرم سازمان‌یافته را از سایر جرایم جدا می‌سازد، دوام نسبی آن است. به‌بیان دیگر، جرایم مزبور، دوام و سلسله مراتب دارند؛ چند نفر در رأس به‌عنوان هیأت رییسه و هرکدام دارای حلقه‌های انشاقی هستند. بنابراین جرم سازمان‌یافته، عبارت از جرم ارتكابی توسط اعضای گروه منظم و متشکلی است که دارای ویژگی‌های خاصی بوده و ارتكابش با برنامه‌ریزی‌های دقیق و به‌منظور کسب سود و قدرت صورت می‌گیرد. مصادیق جرایم سازمان‌یافته، گوناگون و متعدد است، از قبیل قاچاق مواد مخدر، قاچاق اشیای عتیقه، قاچاق اسلحه، قاچاق انسان، فساد اداری، پولشویی و ... که هرکدام از این‌ها، پیامدها و نگرانی‌های جدی را برای جامعه انسانی به‌وجود آورده است. برخی صاحب‌نظران بر این اعتقادند که چون جرایم سازمان‌یافته، کالاهای و خدمات مورد نیاز جامعه را به‌صورت غیرقانونی ارائه می‌کند، بنابراین به بخشی از روند عادی و مشروع جامعه نیز تبدیل شده است. با توجه به آنچه گفته شد، در سالیان و دهه‌های گذشته، کشورهایی مانند ایالات متحده آمریکا، به فکر مبارزه کارآمد با این دسته از

جرایم افتاده‌اند.^۲ جرم سازمان‌یافته به‌تازگی در حقوق کیفری ایران نیز وارد شده و برای نخستین‌بار از طریق موافقت‌نامه همکاری‌های امنیتی - انتظامی و مبارزه با مواد مخدر بین کشور جمهوری اسلامی ایران و کشور یونان، مصوب ۱۳۷۹ وارد ادبیات حقوقی گردیده است، هرچند در حقوق کیفری ایران، تاکنون در زمینه مفهوم‌سازی جرم سازمان‌یافته و جرم‌انگاری مصادیق آن در قوانین مدونه، قانون مشخصی مورد تصویب قرار نگرفته است و صرفاً به‌صورت پراکنده، مصادیقی از جرایم مذکور آن هم به‌صورت ناقص مورد توجه قرار گرفته است. جرم سازمان‌یافته، هرچند عنوان حادثی است که به‌طور مشخص و معین در منابع فقهی بیان نشده است، لیکن برخی عناوین مجرمانه فقهی همچون بغی و محاربه دارای نسبت‌هایی با این دسته از جرایم هستند. به‌عنوان نمونه بسیاری از فقهای شیعه قائل به تشدید مجازات بغات، در صورت داشتن گروه و تشکیلات منسجم هستند و همچنین برخی فقهای شیعه، به‌منظور تحقق محاربه، تعدد مجرمان و دارابودن شوکت و قدرت را شرط دانسته‌اند. علاوه‌بر آنچه گفته شد، به‌نظر می‌رسد ساختار فدرالی در ایالات متحده آمریکا توانسته با حفظ حقوق و آزادی‌های اساسی شهروندان، نسبت به چالش‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی که آن‌ها در طول تاریخ تجربه کرده‌اند، جوابگو باشد. به تناسب فدرالیسم گفته شده، سیاست جنایی^۳ ایالات متحده در قبال جرایم سازمان‌یافته نیز در دو سطح

^۲ - ایالات متحده آمریکا را می‌توان مبتکر طرح‌های نوین در راستای مبارزه با جرایم سازمان‌یافته دانست، چراکه سابقه ایجاد و گسترش سازمان‌های مجرمانه در این کشور به دهه ۱۹۲۰ میلادی و آغاز فعالیت سازمان‌یافته کارتل‌های مواد مخدر مکزیکی بازمی‌گردد؛ فعالیت کارتل‌های مزبور در دهه ۱۹۷۰ میلادی به قدری گسترش یافت که وزارت دادگستری آمریکا، آن‌ها را بزرگ‌ترین تهدید جرایم سازمان‌یافته در این کشور تلقی نمود؛ شرایط اشاره‌شده، سیاست‌گذار جنایی و قانون‌گذار کیفری این کشور را بر آن داشت تا با تصویب قانونی جامع، امر مبارزه با جرایم سازمان‌یافته را تسهیل کند، قانونی که به «قانون کنترل جرایم سازمان‌یافته» معروف شد.

^۳ - اصطلاح «سیاست جنایی» کاربرد واحدی نداشته و در معانی متفاوت به‌کار رفته است. فقدان تعریف واحد و مورد اجماع، سبب پیدایش نوعی ابهام در مفهوم آن شده است. با توجه به کاربردهای مختلف اصطلاح سیاست جنایی، دو نوع تعریف برای آن توسط حقوق‌دانان کیفری ارائه گردیده است.

^۱ - به‌عنوان نمونه، رشوه که غالباً در قرن بیستم به‌عنوان یک وظیفه، به‌نظام ملی عدالت کیفری و مقامات اجرایی داخلی محول شده بود، در دو دهه آخر قرن بیستم - به‌دنبال پیدایش جرایم سازمان‌یافته - مبارزه با آن، به مسأله‌ای با ابعاد اروپایی، بین‌المللی و حتی فراملی تبدیل شد.

از منظر نظریات جغرافیای جرم، تبهکار کسی است که بدون محیط خاص رشد و تکثیر، قدرت رشد و نما ندارد. براساس این نظریه که جنایت ثمره تلخ و ناپهنجار محیط وقوع جرم است. مکتب جدیدی به نام جغرافیای جرم در جامعه‌شناسی جنایی بنیان‌گذاری شد که کارکرد آن تثبیت این نظریه است که هر محیط جغرافیایی تبهکاران مخصوص خود را دارد. «به‌طور کلی تأثیر عوامل طبیعی و محیطی چون آب و هوا، دما، ناهمواری‌ها و ... و عوامل انسانی مانند جمعیت، تراکم و ... در رابطه با کج‌روی‌های بشری، موضوع مطالعات جغرافیای جرم را تشکیل می‌دهد. در واقع این مطالعات، ناهنجاری‌های اجتماعی را به این عوامل نسبت می‌دهند» (عبادی‌نژاد و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۴۰-۱۲۷). «بوم‌شناسی جنایی یا اکولوژی عبارت است از: تأثیر زیستگاه فردی، محیط زیست فرد در رفتار مجرمانه فرد. زیستگاه مفهوم کلی است که شامل اوضاع و احوال و شرایط خاص محل زندگی فرد می‌شود» (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۷۸: ۱۵)، «پس بوم‌شناسی جنایی، یعنی بررسی تعامل و کنش متقابل بین فرد و شرایط محیط زیست او یا تأثیر شرایط محیط زیست او در رفتار وی، با این مقدمه باید گفت که بوم‌شناسی جنایی تا اندازه زیادی ریشه در همان تفکر کتله دارد. شاو و مکی بعد از حدود ۷۱ سال که از مطالعات کتله و گری می‌گذشت، مجدداً به مسائل اکولوژی و بوم‌شناسی پرداختند. شاو و مکی میان بوم‌شناسی (محیط زیست) انسان‌ها و گیاهان مقایسه‌ای انجام دادند و گفتند همان‌گونه که اگر گیاهان از نظر خاک مساعد، فضای کافی، هوای غیرآلوده و ... در مضیقه باشند، رشد نمی‌کنند و پژمرده می‌شوند و در هر حال زندگی غیرعادی را خواهند داشت. محیط در قلمرو انسان‌ها و بوم‌شناسی انسان‌ها نامساعد بودن شرایط محیط زیست ایجاد اختلال می‌کند» (پرهیز، ۱۳۸۹: ۲۹). «در مقام مقایسه، تفاوت اساسی بین مطالعات قبلی درخصوص محیط و جرم و بررسی‌های کنونی مشاهده می‌شود. در مطالعات گذشته با تأکید بیشتر بر عوامل محیط طبیعی (آب، هوا، باد، دما، دریا، دشت و ...) و تأثیر آن بر انسان بوده است، درحالی‌که در تحقیقات کنونی عوامل مربوط به محیط انسانی و شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که

«فدرال^۱» و «ایالتی^۲» قابل بررسی و مطالعه است. پژوهش‌های متعددی در زمینه جرایم سازمان‌یافته انجام شده است: بهارفاطمه حمیدنیا، در مقاله‌ای به بررسی مسؤلیت دولت‌ها در مقابل جرایم سازمان‌یافته فراملی پرداخته است (حمیدنیا، ۱۳۹۵: ۱۳۵-۱۲۷). مردان زندگی و اکبر وروایی، در مقاله‌ای، جایگاه سیاست کیفری تقنینی در پیشگیری از تکرار جرایم سازمان‌یافته را مورد بررسی قرار داده‌اند (مردان زندگی و وروایی، ۱۳۹۸: ۹۴-۷۹). همچنین ماندانا مقصدولونژاد، در مقاله‌ای، تأثیر ویروس کرونا بر جرایم سازمان‌یافته در حقوق بین‌الملل را با تأکید بر نشر اکاذیب و اخبار جعلی بررسی کرده است (مقصدولونژاد، ۱۴۰۰: ۲۳-۷). تمایز و نوآوری مقاله حاضر با پژوهش‌های انجام‌شده این است که در این مقاله بایسته‌های دادرسی افتراقی استانی در قبال جرایم سازمان‌یافته در فقه، حقوق کیفری ایران و آمریکا بررسی می‌شود. بر مبنای مجموع آنچه گفته شد، در مقاله پیش روی، بر آن شدیم تا با روش توصیفی - تحلیلی و استفاده از داده‌های تطبیقی، ضمن مفروض قراردادن لزوم اتخاذ رویکرد منطقه‌ای و سیاست‌های استانی در مبارزه با جرایم سازمان‌یافته به‌عنوان وجه تمایز این مقاله با پژوهش‌های انجام‌شده پیشین، به تبیین الزامات و بایسته‌های آن پردازیم.

۱- جغرافیای جرم؛ مبنای نظری دادرسی افتراقی استانی

از دیرباز اندیشمندان مباحث مفصلی را به موضوع تأثیر محیط جغرافیایی بر ناسازگاری اجتماعی اختصاص داده‌اند.

^۱- سیاست جنایی فدرال را می‌توان مشتمل بر مجموعه تدابیر اتخاذی دولت فدرال و همچنین جامعه آمریکا در قبال پدیده مجرمانه (در اینجا جرایم سازمان‌یافته) تلقی نمود؛ طبیعی است که قانون مرکزی سیاست جنایی فدرال، در قانون کیفری فدرال (قسمت هجدهم از قوانین فدرال آمریکا با موضوع جرایم فدرال و نحوه رسیدگی کیفری در دادگاه‌های فدرال)، قانون کنترل جرایم سازمان‌یافته و همچنین احکام صادره از دستگاه قضایی فدرال (اعم از دیوان عالی ایالات متحده و همچنین دادگاه‌های تالی که کنگره می‌تواند در زمان مقتضی اعضای آن را تعیین و جلسات آن‌ها را تشکیل دهد) درخصوص جرایم سازمان‌یافته می‌باشد.

^۲- سیاست جنایی ایالتی را می‌توان مشتمل بر مجموعه تدابیر اتخاذی دولت ایالتی و همچنین هیأت اجتماع آن ایالت در قبال پدیده مجرمانه (در اینجا جرایم سازمان‌یافته) دانسته و قانون مرکزی آن را در احکام صادره از دستگاه قضایی ایالتی مشاهده نمود.

انسان را دربر گرفته است، بیشتر مورد توجه است» (Anselin et al, 2000: 213).

در دوره دوم جغرافیای جرم، به اکولوژی اجتماعی بیشتر توجه شد. «گری و کتله در سال ۱۸۳۳ نخستین پژوهش‌های علمی محیطی جرم را با بهره‌گیری از اندیشه‌های اکولوژی اجتماعی انجام دادند. آن‌ها به تشریح میزان جرم در رابطه با شرایط اجتماعی و سکونتی مختلف پرداختند. شاید بتوان گفت اولین نقشه‌های جرم به‌وسیله این دو نفر ترسیم شده است. کتله فیزیکدان و ستاره‌شناس بلژیکی به کمک اعداد و ارقام، رابطه بین جرم و برخی متغیرهای اجتماعی و محیطی را نشان داد. این روند به‌وسیله متفکرین مکتب اکولوژی اجتماعی شیکاگو در اوایل قرن بیستم ادامه یافت و برخی متغیرهای جمعیتی و مشخصه‌های مکانی در رابطه با جرم در نظر گرفته شد. به اعتقاد وی جرایم ارتكابی در یک جامعه و نوسانات متناوب آن مانند یک تابع ریاضی، وابسته به تغییرات شرایط اقتصادی و اجتماعی زمان و مکان می‌باشد» (کشتکار و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۲۲-۹۳).

«دوره سوم مطالعات جغرافیای جرم، به مطالعات نوین در این خصوص معروف است. تقریباً از دهه ۱۹۷۱ میلادی به دلیل رشد شتابان و سریع جمعیت شهری در اکثر کشورهای جهان و افزایش بی‌رویه ناهنجاری‌های اجتماعی در این شهرها، توجه و علاقه وافری به بررسی‌های محیط و جرایم شهری به‌وجود آمد. این امر باعث شد تا دیدگاه‌ها و نظریات جدیدی برای فهم بهتر رابطه مکان و جرم مطرح شود. در این میان پیشرفت‌های فنی ابزارهای مکانی و ازجمله تکنیک‌های جدید تهیه نقشه‌های جرم، راهیابی رایانه به پژوهش‌های کاربردی، به‌ویژه به‌کارگیری نرم‌افزارهای سیستم اطلاعات جغرافیایی در تحلیل فضایی جرایم شهری نقش بسیار مؤثری در ارتقای سطح کیفی این بررسی‌ها داشته است» (مدیری، ۱۳۸۵: ۱۴-۱۲).

وجه و علاقه به تحلیل فضایی و مکانی جرم و به‌طور کلی، بررسی رابطه مکان و جرم طی چند سال اخیر و به‌ویژه در دهه پایانی قرن گذشته در محافل علمی جهان افزایش یافته است. گسترش شهرنشینی از یک طرف و کمبود فضا از طرف

دیگر، ازدحام و تراکم بیش از حد جمعیت و فعالیت را در شهرهای امروزی سبب شده است. درهم‌تنیدگی و فشردگی جمعیت دارای پیامدهای گسترده‌ای بوده که یکی از آن‌ها افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی است (تقوایی، ۱۳۸۹: ۱۳۳-۱۰۵). «در این راستا آنچه به‌صورت یک حقیقت ناخوشایند رخ می‌نماید، گسترش بیش از پیش جرم و جنایت در شهرهاست که باعث ایجاد حس ناامنی و ترس در بین شهروندان شده است» (کلانتری، ۱۳۸۹: ۶۰-۴۱). جرم دارای یک کیفیت به‌طور ذاتی جغرافیایی می‌باشد، به این معنی که جرم در یک مکان با موقعیت جغرافیایی اتفاق می‌افتد؛ مجرمانی که مرتکب جرم می‌شوند نیز متعلق به مکانی هستند مانند خانه، محل کار یا مدرسه، این مکان می‌تواند همان مکان یا اغلب نزدیک به مکانی باشد که جرم در آن اتفاق می‌افتد، بنابراین مکان یک نقش حیاتی را در درک جرم بازی می‌کند (حسینی و کاملی، ۱۳۹۲: ۶۰-۳۹). «هر فرد در قالب زمان و مکان مشخصی زندگی می‌کند و باتوجه به کنش‌های فردی و اجتماعی خود، درگیر با مکان‌های خاص و در تعامل با کسانی است که به شیوه اجتماعی با او زندگی می‌کنند. بنابراین ایفای کارکردهای اساسی او و همچنین تأثیر متقابل بین فرد، اجتماع و محیط پیرامون او در این فضا قرار دارد. آنچه در بررسی جغرافیای جرایم شهری اهمیت دارد، رابطه فضا و محیط شهری با رفتارهای اجتماعی از نوع منفی و ناهنجار آن است. درواقع این موضوع که طی چند دهه اخیر به مطالعات جغرافیای شهری افزوده شده است، چهارچوب عملی برای تحلیل فضایی و مکانی جرم و مطالعه رابطه ناهنجاری‌ها با فضا و زمان را در محدوده شهرها فراهم می‌نماید» (پوراحمد و کلانتری، ۱۳۸۱: ۶۹-۵۳). جرم یک رویداد ساده نبوده و دارای پیچیدگی است و زمانی رخ می‌دهد که چهار عامل، به‌طور همزمان وجود داشته باشند، قانون، مجرم، هدف و مکان وقوع جرم از دیرباز ثابت شده است که تبهکاری شهر نسبت به روستا خیلی بالاتر است. «ندگی شهری با تنوع ارزش‌ها و پندارها، مردمان دیگر نقاط را به خود جلب می‌کند و با تجمع آن‌ها اختلافات موجود تشدید شده و برخوردهای اجتماعی رو به تزايد می‌گذارد» (شیخاوندی، ۱۳۵۳: ۸۹).

دادرسی که در موارد مختلفی استثنائاتی نیز، نه‌چندان اندک، بر آن وارد شده است. افتراقی شدن دادرسی کیفری در جرایم علیه امنیت یا جرایم سازمان‌یافته صرف نظر از این که عنوان جرایم علیه امنیت به چه جرایمی اطلاق می‌شوند و یا دارای چه ویژگی‌هایی می‌باشند، باتوجه به اهمیت این‌گونه جرایم باید گفت «چگونگی به‌کارگیری اصول حاکم بر حقوق جزا در حوزه این جرایم متمایز از دیگر حوزه‌ها و متفاوت با تحولات اساسی حاکم بر حقوق کیفری در دهه‌های اخیر بوده است، به‌نحوی که در زمینه قواعد، ماهوی بسیار بیش از آن میزان که دولت‌ها در زمینه مسائل شخصی و اخلاقی، به‌جهت رعایت حقوق شهروندی و آزادی‌های مشروع افراد جامعه، رویکرد حداقلی و اصل مداخله کمینه حقوق کیفری را در پیش گرفته‌اند در حوزه اعمال زیان‌بار علیه امنیت، به‌خاطر حفظ نظم عمومی و ایجاد ثبات در حاکمیت سیاسی، به جرم‌انگاری موسع و حداکثری روی آورده و بعضاً در مورد این جرایم از اصول کلی تثبیت‌شده حقوق جزا عدول کرده‌اند» (شمس ناتری، ۱۳۸۱: ۶۵-۱۵). «در زمینه قواعد شکلی نیز به موازات آنکه در دهه‌های اخیر بسیاری از دولت‌ها سیاست گسترده دادرسی عادلانه یا منصفانه و تضمین حقوق دفاعی و حقوق شهروندی متهم را نسبت به مرتکبان جرایم غیرامنیتی اعمال نموده‌اند، به روش‌های متفاوت زمینه محدودساختن تضمینات دادرسی نیز نسبت به مرتکبان جرایم علیه امنیت فراهم شده است. همچنین راهکار و چگونگی کشف و تحقیق راجع به جرایم و تعقیب مجرمان در ارتباط با جرایم علیه امنیت، با دیگر جرایم متفاوت و متمایز است» (میرمحمد صادقی و رحمتی، ۱۳۹۴: ۳۲-۵).

در کنار جرایم علیه امنیت پس از تصویب قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ برای اولین بار در حقوق کیفری ماهوی ما شاهد ورود و شناسایی حالتی از شیوه ارتکاب بزه هستیم که از عوامل تشدیدکننده میزان مجازات بوده و از آن به‌عنوان سرکردگی گروه مجرمانه سازمان‌یافته در ماده ۱۳۰ قانون مجازات اسلامی نام برده شده است، هرچند تعاریف مختلفی در خصوص جرایم سازمان‌یافته وجود دارد که اشاره به جزئیات آن از چهارچوب بحث ما خارج است، لکن قانون‌گذار ایران در ماده فوق‌الاشاره گروه مجرمانه را چنین تعریف می‌نماید: «...»

«توزیع جرم در سطح منطقه شهری از لحاظ جغرافیایی به‌صورت یکسان نیست و هر منطقه باتوجه به ویژگی خاصی که دارد نوع خاصی از جرم در آنجا اتفاق می‌افتد» (شاهپوندی، ۱۳۸۸: ۱۸۳-۱۵۳). فضای جغرافیایی یک منطقه نقش اساسی در تقویت قانون و اجرای عدالت برعهده دارد. امروزه در تمامی شهرهای جهان، به‌ویژه کلان‌شهرها، افزایش نرخ جرم و جنایت نگران‌کننده است و به یکی از دغدغه‌های مهم شهروندان، نهادها و رهبران و مقامات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جوامع تبدیل شده است.

۲- دادرسی افتراقی در جرایم سازمان‌یافته

در فقه از افتراق گاه به‌جای طلاق استفاده می‌شود. معنای اصطلاحی افتراق در ادبیات به‌کار رفته‌شده در سیاست جنایی فاصله‌چندانی از معنای لغوی آن نگرفته است و تقریباً با مفهوم مشابه مورد استفاده قرار گرفته است، بدین ترتیب افتراقی‌سازی در معنای اصطلاحی، لایه‌بندی یا طبقه‌بندی سازی سیاست جنایی است که به‌عنوان یک راهبرد جدید، در واقع در ربع آخر سده بیستم وارد مطالعات سیاست جنایی شد، البته این اندیشه تا اندازه زیادی دستاورد جنبش دفاع اجتماعی نوین است.

یکی از اصول اساسی و مهم در حقوق کیفری مدرن که در قوانین اساسی اکثر کشورها نیز به‌عنوان یک اصل ضامن تحقق عدالت در جامعه، بدان پرداخته شده است، اصل تساوی یا برابری عموم مردم در برابر قانون می‌باشد. بروز برخی تحولات اقتصادی، اجتماعی و فناورانه سده اخیر و به‌دنبال آن پیشرفت و نفوذ برخی اندیشه‌های نوین در عرصه حقوق کیفری موجب شده است، اندیشمندان حقوق کیفری به این نتیجه برسند که قوانین مطلق و غیرمنعطف گذشته دیگر پاسخگوی برخورد با جرایم فزاینده امروزی نمی‌باشد. از این رو لایه‌بندی‌نمودن یا نامتجانس و نسبی‌شدن و یا افتراقی‌سازی قوانین که متأثر از همین نوع اندیشه‌ها می‌باشد، به‌تدریج در قوانین ماهوی و سپس شکلی ظهور یافت. آیین دادرسی کیفری در حال حاضر از یک اصل مطلق و یک‌دست که همه مردم در برابر آن از حقوق یکسانی برخوردار بودند، رفته‌رفته تغییر شکل داده و تبدیل شده است به اصول متعدد

گروه نسبتاً منسجم متشکل از نفر یا بیشتر که برای ارتکاب جرم تشکیل می‌شود یا پس از تشکیل، هدف آن برای ارتکاب جرمی منحرف می‌گردد.»

«جرم سازمان‌یافته در علم جرم‌شناسی شامل فعالیت‌های مجرمانه شدید توسط گروه‌های مجرمانه‌ای می‌شود که با داشتن تشکیلات منسجم و پیچیده و با ویژگی‌های خاص برای کسب منافع مالی یا قدرت مرتکب جرم می‌شوند، هرچند در علم حقوق پیچیدگی و ویژگی‌های خاص گروه چندان مورد نظر قانون‌گذار نیست به سبب اهمیت مبارزه با جرایم سازمان‌یافته کنوانسیون مبارزه با جرم سازمان‌یافته فراملی ملل متحد برای مبارزه همه‌جانبه بین‌المللی با مظاهر این جرم و هماهنگ‌سازی قوانین داخلی مربوط، در نوامبر سال ۲۰۰۰ در مجمع عمومی سازمان ملل متحد در قالب قطعنامه‌ای به تصویب اعضا رسید و از ۱۵ دسامبر این سال طی کنفرانسی در پارامو ایتالیا برای امضا مفتوح گشت» (حبیب‌زاده و همکاران، ۱۳۷۹: ۷۴-۵۳).

علت نگاه ویژه و افتراقی مقنن در بیان قواعد دادرسی کیفری جرایم سازمان‌یافته را در میزان تأثیر این جرایم بر جامعه، به‌ویژه از بعد روانی آن جستجو نمود. تأمین نظم و امنیت عمومی و ایجاد ثبات دائمی در حاکمیت سیاسی منفعت اولویت‌دار مهمی است که دغدغه قانون‌گذاران را در دهه‌های اخیر در راستای گسترش تضمینات در تمامی مراحل دادرسی و نیز تأمین دادرسی عادلانه از یاد برده است. بنابراین قواعد آیین دادرسی کیفری جایگاه و اهمیت ویژه‌ای در سیاست جنایی تقنینی را می‌تواند به خود اختصاص بدهد.

امنیت و آزادی شخصی، ضمن این‌که از حقوق فطری و طبیعی هر موجود انسانی است، از حقوق مصرح در آموزه‌های دینی و اسناد حقوق بشر بین‌المللی و منطقه‌ای است و معمولاً در قوانین اساسی ملی نیز مورد تأکید قرار می‌گیرد. امنیت و آزادی شخصی افراد همان‌گونه که ممکن است از طرف اشخاص حقیقی مورد تجاوز و تعدی قرار گیرد، در سطح بسیار گسترده‌تری ممکن است از طرف قدرت عمومی به‌عنوان اعمال حاکمیتی که مشروعیت آن را چه‌بسا از رأی و رضایت اکثریت جامعه کسب نموده، مورد تجاوز قرار گیرد. به همین

جهت، هنگامی که جرایم سازمان‌یافته به‌عنوان جرایمی که با ماهیت خطرآفرین علیه منافع مردم به وقوع می‌پیوندند، احتمال محرومیت از تضمینات حداقلی دادرسی منصفانه بسیار شدت می‌یابد، حتی در برخی کشورها می‌توان عدول از اصل مهم و اساسی برائت در جرایم علیه امنیت و تقدم اماره مجرمیت در این‌گونه جرایم را به‌وضوح مشاهده نمود.

۳- امکان تحقق پذیرش دادرسی افتراقی منطقه‌ای (استانی) در جرایم سازمان‌یافته در ایران

حقوق کیفری با گذار از اندیشه اصول‌گرایی کلاسیک و تحت تأثیر آموزه‌های پست مدرنیسم و با تکیه بر جوهره تکثرگرایی، سعی در تبیین هریک از مفاهیم جنایی و ارائه یک راهبرد ویژه برای هر جرم نموده است، به‌گونه‌ای که طرح‌های ارائه‌شده، در دادرسی کیفری نیز رسوب نموده و سبب جزیره‌ای و نامتجانس شدن آیین دادرسی کیفری در کشف و تعقیب، دادرسی و اجرای حکم جرایم نوظهور می‌گردد. به این دلیل، امروزه بحث چند بخش و چندتکه‌شدن آیین دادرسی کیفری بر پایه جرم، همراه با قواعد متمایل به دفاع بهتر از جامعه در برابر بزهکاری، پیش کشیده شده است. بنابراین دادرسی افتراقی جرایم سازمان‌یافته را می‌توان مجموعه‌ای از روش‌ها و شیوه‌هایی قلمداد نمود که به‌وسیله آن، دولت، تدابیر مختلف کیفری و غیرکیفری را بسته به نوع، شدت و کیفیت ارتکاب بزه سازمان‌یافته و همچنین ملاحظات خاص زمانی، مکانی و مسائل مرتبط با بزهکاران و بزه‌دیدگان آن سازماندهی و اتخاذ می‌کند، اما در این بین چنانچه مؤلفه مورد نظر، مرتبط با شرایط مکانی وقوع جرم سازمان‌یافته باشد، می‌توان از اتخاذ سیاست افتراقی منطقه‌ای (استانی) بهره جست، زیرا اتخاذ رویکرد افتراقی به‌طور عام و رویکرد افتراقی منطقه‌ای به‌طور خاص در مورد جرایم سازمان‌یافته، واجد منافع فراوانی است. «به‌عنوان نمونه، اتخاذ این رویکرد درخصوص متهمان جرایم سازمان‌یافته تروریستی از آن منظر که به‌واسطه سخت‌گرفتن بر متهمان، موجبات حفظ نظم عمومی را فراهم آورده و امنیت را ارتقا می‌بخشد، حائز ویژگی و سودمندی اجتماعی است. همچنین اجرای این شیوه، زمینه‌ای را فراهم می‌آورد که مانع اضرار به شهروندان در نتیجه اعمال تروریستی در آینده گردد» (نوراشرف‌الدین و

مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲، مصادیقی از این رویکرد افتراقی را به نمایش گذاشته است، لیکن در این قوانین، اتخاذ تدابیر استانی و منطقه‌ای به‌طور خاص در مورد جرایم سازمان‌یافته به چشم نمی‌خورد، درحالی‌که باتوجه به‌وجود پدیده‌های مجرمانه نسبتاً سازمان‌یافته در برخی استان‌ها و مناطق کشور (ازجمله پدیده سوخت‌بری در استان سیستان و بلوچستان و ورود و ترانزیت مواد مخدر از استان‌های مرزی در شرق کشور و ...) این موضوع، قابل انتقاد و تأمل است.

۴- جایگاه رعایت موازین دادرسی منصفانه در دادرسی افتراقی منطقه‌ای (استانی) در جرایم سازمان‌یافته

امروزه جرایم سازمان‌یافته، محدود به مرزهای یک کشور خاص نیست و به‌دلیل نقض گسترده امنیت شهروندان در پی گسترش ارتکاب جرایم مزبور در اقصی نقاط جهان، اهداف سیاست جنایی از «مجرم‌مداری» به‌سمت «جرم‌محوری» تغییر جهت داده و تضمین امنیت به‌دغدغه اصلی سیاست جنایی بدل شده است، به‌گونه‌ای که اصول کلی نظام عدالت کیفری و موازین دادرسی منصفانه^۲ (فضائلی، ۱۳۹۳: ۱۷۸-۱۵۹)، دستخوش نوعی تفسیر و قرائت افتراقی قرار گرفته است (قناد و اکبری، ۱۳۹۶: ۶۷-۳۹). به موازات این وضعیت، قانون‌گذاران نیز معمولاً در برخورد با جرایم سازمان‌یافته، از همه یا برخی اصول شناخته‌شده رسیدگی کیفری دور می‌شوند، به‌نحوی که یکی از ویژگی‌های آیین دادرسی کیفری افتراقی، امنیت‌گرایی^۳ (نجفی ابرنآبادی، ۱۳۹۱: ۱۶)،

حاجی‌تبار فیروزجائی، ۱۳۹۹: ۴۹-۳۵). باتوجه به این منافع است که تقدم اماره مجرمیت بر برائت به‌عنوان جلوه‌ای از دادرسی افتراقی، در بند ۷ ماده ۱۲ کنوانسیون پالرمو (۲۰۰۰) و نیز در بند ۸ ماده ۳۱ کنوانسیون مریدا (۲۰۰۳) درخصوص جرایم سازمان‌یافته (به‌طور عام) پیش‌بینی شده است.

در سیاست جنایی ایالات متحده آمریکا، قانون موسوم به میهن‌پرستی^۱ (محسنی، ۱۳۹۱: ۲۱۲-۱۷۹)، علی‌رغم انتقادات بی‌شمار وارده به آن، نوع نگرش نسبت به مهاجران و اتباع خارجی را با تغییر و تحول اساسی مواجه نموده است، بنابراین در صورت ارتکاب جرایم سازمان‌یافته، رویکرد اتخاذی در دادرسی جرایم مزبور، در ایالت‌های بیشتر مهاجرپذیر با سایر ایالات، متفاوت می‌باشد. علاوه‌بر این، به‌موجب بخش ۲۱۶ قانون مزبور، دستور استفاده از ابزار ثبت و ضبط ردیابی (صادر از جانب قاضی ایالتی) که پیش‌تر محدود به حوزه قضایی صدور رأی بود، به هر نقطه از خاک ایالات متحده آمریکا تسری یافت که نشان‌دهنده رجحان رویکرد ایالتی بر رویکرد فدرال است. در سیاست جنایی ایران، باتوجه به اصل چهارم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که کلیه قوانین باید با موازین اسلامی مطابقت داشته باشد، بررسی مشروعیت دادرسی افتراقی در وهله اول، نیاز به بازخوانی ادله آن در منظومه فقهی امامیه دارد. برای نیل به این منظور، ملاحظه سیره و سنت گفتاری و نوشتاری ائمه اطهار (ع) و در رأس آن امیرالمؤمنین علی (ع) که به‌طور ویژه در عهدنامه مالک اشتر، لزوم برخورد‌های متفاوتی را با جرایم خواص در مقایسه با جرایم افراد عادی خاطر نشان نموده‌اند بیانگر اتخاذ رویکردی افتراقی در قبال بزهکاران است. به این ترتیب نظام عدالت کیفری ایران، ضمن برخورداری از پشتوانه فقهی، با پذیرش جلوه‌های دادرسی افتراقی در قوانین مختلف، چون آیین دادرسی کیفری، ازجمله در رابطه با اطفال بزهکار و قانون

^۲ - از آنجا که تحقق عدالت در فرآیندهای قضایی، مستلزم وجود ضابطه‌های عینی است و ضابطه‌های مزبور بیش از آنکه مرهون حقوق ماهوی باشند، در گرو آیین و مقررات شکلی هستند، بنابراین بایستی چهارچوب خاصی از دادرسی را به‌منظور عدم تضییع حقوق همه متهمین به‌طور عام و متهمین به جرایم سازمان‌یافته به‌طور خاص پیش‌بینی نمود که اصطلاحاً به آن، دادرسی منصفانه گفته می‌شود.

^۳ - امنیت‌گرایی را می‌توان عبارت از برداشت یک‌جانبه و حاکمیتی از مفهوم امنیت و نادیده‌نگاشتن حقوق و آزادی‌های فردی به بهانه برقراری امنیت دانست. در سیاست جنایی مبتنی بر امنیت‌گرایی، تضمین امنیت حقوقی - قضایی، یعنی رعایت حقوق و آزادی‌های شهروندان و حقوق مظنون، متهم و مجرم تحت‌الشعاع تضمین امنیت جسمانی و مالی شهروندان و نظم عمومی (حقوق کیفری امنیت‌مدار) قرار گرفته و پیشگیری اجتماعی از بزهکاری به تدریج، جای خود را به پیشگیری وضعی از جرم می‌دهد (جرم‌شناسی امنیتی).

^۱ - قانون میهن‌پرستی ایالات متحده آمریکا (Act Patriot US)، یکی از مصوبات کنگره ایالات متحده آمریکاست که پس از واقعه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، ظرف ۴۵ روز از این حادثه، با امضای جرج بوش در ۲۶ اکتبر همان سال، به قانون تبدیل شد و تدابیر امنیتی شدیدی را پیش‌بینی نمود که براساس آن، پلیس اختیار یافت بدون مجوز قضایی به اقداماتی گسترده، مانند شنود تماس‌های تلفنی، کنترل ایمیل‌ها، انواع تفتیش و بازرسی و یا دعوت مهاجرین یا افراد مشکوک، به مصاحبه اقدام نماید.

منطقه‌ای شده نیز به‌مثابه ابزاری به‌منظور سرکوب در اختیار هیأت حاکمه و دولت مرکزی قرار خواهد گرفت.

نتیجه‌گیری

امروزه جرایم سازمان‌یافته بدون استثنا همه دولت‌ها را درگیر خود کرده و از بزرگ‌ترین تهدیدها در حوزه اقتصادی، اجتماعی و ... به‌شمار می‌رود. در دهه‌های گذشته، کشورهای مانند ایالات متحده آمریکا، به فکر مبارزه کارآمد با این دسته از جرایم افتاده‌اند. در نظام کیفری ایران نیز علی‌رغم ورود این اصطلاح به ادبیات حقوقی و همچنین وجود نسبت میان برخی عناوین مجرمانه فقهی همچون بغی و محاربه با جرایم سازمان‌یافته، در زمینه مفهوم‌سازی و جرم‌انگاری مصادیق این جرایم در قوانین مدونه، اقدام خاصی صورت نگرفته است. باتوجه به تجربه موفق ساختار فدرالی در ایالات متحده آمریکا نسبت به چالش‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی و سیاسی تجربه‌شده در طول تاریخ، به‌نظر می‌رسد که تسری این رویکرد به نظام سیاست جنایی در قبال جرایم سازمان‌یافته نیز امری بدیهی و انکارناپذیر است که در این پژوهش، با مفروض قراردادن لزوم اتخاذ رویکرد مزبور، به تبیین الزامات و بایسته‌های آن پرداخته شد. نخستین الزام تبیین‌شده، پذیرش دادرسی افتراقی در جرایم سازمان‌یافته است که دارای ریشه‌هایی در سیره و گفتار معصومین نیز می‌باشد. یعنی به‌کاربردن مجموعه روش‌ها و شیوه‌هایی که به‌وسیله آن، دولت، تدابیر مختلف را در طول دادرسی، بسته به نوع، شدت و کیفیت ارتکاب بزه سازمان‌یافته و همچنین ملاحظات خاص زمانی، مکانی و مسائل مرتبط با بزه‌کاران و بزه‌دیدگان آن سازماندهی می‌کند که چنانچه مؤلفه مورد نظر، مرتبط با شرایط مکانی وقوع بزه باشد، می‌توان از اتخاذ سیاست افتراقی منطقه‌ای (استانی) نام برد. پذیرش دادرسی افتراقی در مورد جرایم سازمان‌یافته، به‌دلیل سخت‌گرفتن بر متهمان، موجبات حفظ نظم عمومی را فراهم آورده و امنیت را ارتقا می‌بخشد؛ دومین الزام تبیین‌شده نیز عبارت از لزوم رعایت موازین دادرسی منصفانه در رسیدگی به جرایم سازمان‌یافته است که از منظر فقهی، مورد توجه شارع مقدس بوده و علاوه بر حصول کارایی، از ابزاری‌شدن حقوق کیفری و

مقررات است. موضوعی که اگرچه تأمین امنیت جامعه در نظر گرفته شده است، لیکن از سوی دیگر، اعمال آن ممکن است حقوق افرادی را که در مورد آن‌ها چنین رویکردهایی اتخاذ می‌شود را نقض نماید (Lijana, 2009: 122). در سیاست جنایی ایالات متحده آمریکا، وقوع حملات سازمان‌یافته تروریستی ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، عاملی شد تا کاربست رویکرد امنیت‌مدار تحت لوای «جنگ با جرم» و «جنگ با ترور» به یک پارادایم در سیاست جنایی مبدل گردد و به‌موجب آن، بسیاری از اصول دادرسی منصفانه و تضمینات حقوق متهمان به حاشیه رانده شود (غلامی، ۱۳۸۹: ۴۴۰). به‌عنوان نمونه، دسترسی مجریان قانون (اعم از فدرال و ایالتی) به پایگاه‌های داده و امکان بررسی و کاوش در اطلاعات شخصی و سوابق خصوصی افراد (محسنی، ۱۳۹۱: ۲۰۷) در زمره موضوعات انتقادبرانگیز در مورد قانون مزبور بوده است. در سیاست جنایی ایران نیز باوجود ریشه‌داربودن اصول و موازین دادرسی منصفانه در فقه^۱ (زمان‌زاده بهبهانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۹۴-۴۶۷) به‌دلیل حساسیت موجود و نیز آثار مترتب بر جرایم سازمان‌یافته، باوجود این‌که مطابق ماده ۴۸ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، با شروع نظر قرارگرفتن، متهم می‌تواند تقاضای حضور وکیل کند و وکیل می‌تواند حداکثر به مدت یک‌ساعت با متهم ملاقات نماید، لیکن به موجب تبصره ماده مزبور، این حق متهم در جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی و همچنین جرایم سازمان‌یافته که مجازات آن مشمول ماده ۳۰۲ همین قانون می‌باشد، محدود گردیده است. باتوجه به آنچه گفته شد، به‌نظر می‌رسد چنانچه اتخاذ رویکرد افتراقی در دادرسی را واجد منافع بسیار در مبارزه با جرایم سازمان‌یافته تلقی کرده و به تبع آن، جواز اتخاذ رویکردهای منطقه‌ای و سیاست‌های استانی را نیز در این راستا صادر نماییم، لیکن از رعایت موازین دادرسی منصفانه غفلت بورزیم، در این صورت، علاوه بر عدم حصول کارایی مورد نظر در این امر، حقوق کیفری و سیاست جنایی

^۱ در منابع چهارگانه استنباط احکام (کتاب، سنت، اجماع، عقل) به‌طور صریح یا ضمنی به بیان پاره‌ای از اصول دادرسی منصفانه، مانند اصل برائت، استقلال و بی‌طرفی، رعایت کرامت و حیثیت اشخاص، علنی‌بودن و تجدید نظرخواهی پرداخته شده است.

- حسینی، سیدباقر و کاملی، محسن (۱۳۹۲). «کاهش جرایم شهری با تاکید بر رویکرد پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی (مطالعه موردی شهر قم)». فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، ۸(۲۹): ۳۹-۶۰.

- حمیدیا، بهارفاطمه (۱۳۹۵). «بررسی مسؤولیت دولت‌ها در مقابل جرایم سازمان‌یافته فراملی». مجله تحقیقات جدید در علوم انسانی، ۳(۱۷): ۱۲۷-۱۳۵.

- زمان‌زاده بهبهانی، مهری؛ رهامی، محسن و ناجی‌زواره، مرتضی (۱۳۹۷). «واکاوی جایگاه اصول دادرسی عادلانه در فقه امامیه». فصلنامه پژوهش‌نامه حقوق اسلامی، ۱۹(۲): ۴۶۷-۴۹۴.

- زندگی، مردان و وروایی، اکبر (۱۳۹۸). «جایگاه سیاست کیفری تقنینی در پیشگیری از تکرار جرایم سازمان‌یافته». مجله پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی، ۱۴(۴): ۷۹-۹۴.

- شاه‌یوندی، احمد؛ ریسی و انانی، رضا و شیخی، حجت (۱۳۸۸). «تحلیلی بر توزیع فضایی جرایم در مناطق شهر اصفهان». فصلنامه دانش انتظامی، ۱۱(۴): ۱۵۳-۱۸۳.

- شمس ناتری، محمد ابراهیم (۱۳۸۱). «اصل برائت و موارد عدول در حقوق کیفری». نشریه مجتمعی آموزشی عالی قم، ۸۸(۱۴): ۱۵-۶۵.

- شیخاوندی، داور (۱۳۵۳). آسیب‌شناسی اجتماعی. چاپ اول، تهران: انتشارات نشر و پخش کتاب.

- عبادی‌نژاد، علی؛ ذوقی، لیلان؛ رفیعی، عزیز و قبادی، عباس (۱۳۸۸). «رابطه بین عوامل جغرافیایی و نظم و امنیت اجتماعی». فصلنامه علمی پژوهشی انتظامی اجتماعی، ۱(۲): ۱۲۷-۱۴۰.

- غلامی، حسین (۱۳۸۹). جرم یا جنگ؟ تأملی جرم‌شناختی در مفهوم محاربه (مجموعه مقالات بزرگداشت استاد دکتر ابوالقاسم گرجی). جلد دوم، چاپ اول، تهران: انتشارات انجمن آثار و مفاخر فرهنگی.

سیاست جنایی منطقه‌ای‌شده در دست هیأت حاکمه و دولت مرکزی، ممانعت به‌عمل می‌آورد.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانت‌داری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردید.

تعارض منافع: تدوین این مقاله، فاقد هرگونه تعارض منافی بوده است.

سهم نویسندگان: نگارش مقاله به‌صورت مشترک توسط نویسندگان انجام گرفته است.

تشکر و قدردانی: از تمام کسانی که ما را در تهیه این مقاله یاری رسانده‌اند، سپاسگزاریم.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی سامان یافته است.

منابع و مأخذ

الف. منابع فارسی

- پرهیز، فریاد (۱۳۸۹). «تحلیل فضایی- کالبدی ناهنجاری‌های اجتماعی در مناطق اسکان غیررسمی (مطالعه موردی منطقه اسکان غیررسمی اسلام‌آباد در شهر زنجان)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی استاد محسن کلاتتری، زنجان: دانشگاه زنجان.

- پوراحمد، احمد و کلاتتری، محسن (۱۳۸۱). «نقش مهاجرین در نوع و میزان جرایم ارتكابی در شهر تهران». نشریه نامه علوم اجتماعی، ۱۰(۲۰): ۵۳-۶۹.

- تقوایی، مسعود (۱۳۸۹). «بررسی و مقایسه شاخص‌های شش‌گانه جرم در سطح مناطق مختلف شهر شیراز». فصلنامه علمی- پژوهشی انجمن جغرافیایی ایران، ۸(۲۶): ۱۰۵-۱۳۳.

- حبیب‌زاده، محمدجعفر؛ شمس ناتری، محمدابراهیم و نجفی ابرند آبادی، علی حسین (۱۳۷۹). «جرم سازمان‌یافته در جرم‌شناسی و حقوق جزا». نشریه مدرس علوم انسانی، ۴(۱۷): ۵۳-۷۴.

- نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۷۸). *کیفرشناسی نو- جرم شناسی نو(درآمدی بر سیاست جنایی مدیریتی خطرمدار- تازه‌های علوم جنایی)*. چاپ اول، تهران: نشر میزان.

- نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۹۱). *درباره امنیت‌شناسی (از حق بر امنیت تا حق بر تأمین)*. چاپ اول، تهران: انتشارات میزان.

- نوراشرف‌الدین، سید ولی و حاجی تبار فیروزجائی، حسن (۱۳۹۹). «ملاحظات اخلاقی مربوط به دادرسی جرایم تروریستی در حقوق ایران و آمریکا». *فصلنامه پژوهش‌های حقوقی میان رشته‌ای*، ۱(۲): ۳۵-۴۹.

ب. منابع انگلیسی

- Anselin, L; Jacqueline, C; Cook, D & Goor, W (2000). *Spatial Analysis of Crime, in Measurement and Analysis of Crime and Justice*. Vole 4, 1st ed., New York: Publisher US Department of Justice- Office of Justice Programs.

- Lijana, S (2009). *Fighting Organized Crime and Right to Fair Trial under the Article 6 Part 1 of the European Convention of Human Rights*. New York: Mokslinių Konferencijų Medžiaga Conference Materials.

- غلامی، نبی‌اله و معظمی، شهلا (۱۳۹۶). «رویگرد امنیت‌مدار به حقوق کیفری و رهیافت‌های آن در فرآیند دادرسی کیفری (با تأکید بر حقوق کیفری ایران - فرانسه و ایالات متحده)». *نشریه علمی پژوهش‌های حقوق جزا و جرم شناسی*، ۵(۱۰): ۶۷-۱۰۰.

- فضائی، مصطفی (۱۳۹۳). «جایگاه و اصول دادرسی عادلانه در حقوق بشر و دکترین قضایی اسلام». *فصلنامه پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب*، ۱(۱): ۱۵۹-۱۷۸.

- قنّاد، فاطمه و اکبری، مسعود (۱۳۹۶). «امنیت‌گرایی سیاست جنایی». *فصلنامه پژوهش حقوق کیفری*، ۵(۱۸): ۳۹-۶۷.

- کشتکار، لیلا؛ سجادیان، ناهید و شجاعیان، علی (۱۳۹۳). «واکاوی شاخص‌های منتخب محیطی - کالبدی مؤثر در وقوع جرم با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (نمونه موردی محدوده کلانتری ۱۵ شهر اهواز)». *نشریه برنامه‌ریزی و آمایش فضا*، ۱۹ (۴): ۹۳-۱۲۲.

- کلانتری، محسن؛ قزلباش، سمیه و یغمایی، بامشاد (۱۳۸۹). «بررسی جغرافیایی کانون‌های جرم‌خیز شهر زنجان (مطالعه موردی جرایم مرتبط با مواد مخدر)». *فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی انسانی*، ۱۵(۷۴): ۴۱-۶۰.

- محسنی، فرید (۱۳۹۱). «تحولات کیفری در قانون میهن پرستی آمریکا». *فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی*، ۱۵(۶۰): ۱۷۹-۲۱۲.

- مدیری، اتوسا (۱۳۸۵). «جرم - خشونت و احساس امنیت در فضاهای عمومی شهر». *فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی*، ۶(۲۲): ۱۲-۱۴.

- مقصودلونزاد، ماندانا (۱۴۰۰). «تأثیر ویروس کرونا بر جرایم سازمان‌یافته در حقوق بین‌الملل با تأکید بر نشر اکاذیب و اخبار جعلی». *مجله پژوهش ملل*، ۳(۱۴): ۷-۲۳.

- میرمحمدصادقی، حسین و رحمتی، علی (۱۳۹۴). «مصادیق عدول از اصول کلی حقوق کیفری در جرایم علیه امنیت». *نشریه راهبرد*، ۲۴(۷۶): ۵-۳۲.